

ПОНЯТТЯ «ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ДОВКІЛЛЯ В УКРАЇНІ» ТА ЇЇ ЕЛЕМЕНТИ

DEFINITION OF «INSTITUTIONAL SYSTEM OF REALISATION OF RIGHT FOR SAFE AND HEALTHY ENVIRONMENT IN UKRAINE» AND ITS ELEMENTS

Васильчук Л.Б.,
здобувач кафедри конституційного
права та порівняльного правознавства
Ужгородського національного університету

Статтю присвячено проблематиці поняття «інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні». Сформульовано авторське визначення поняття «інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні». Визначено елементи інституційної системи реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні.

Ключові слова: права людини, природні права людини, реалізація прав людини, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, інституційна система реалізації прав людини, реалізація права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні.

Статья посвящена проблематике понятия «институциональная система реализации права на безопасную для жизни и здоровья окружающую среду в Украине». Сформулировано авторское определение понятия «институциональная система реализации права на безопасную для жизни и здоровья окружающую среду в Украине». Определены элементы институциональной системы реализации права на безопасную для жизни и здоровья окружающую среду в Украине.

Ключевые слова: права человека, естественные права человека, реализация прав человека, право на безопасную для жизни и здоровья окружающую среду, институциональная система реализации прав человека, реализация права на безопасную для жизни и здоровья окружающую среду в Украине.

The article is devoted to problems of definition of «institutional system of right to a safe and healthy environment in Ukraine». Author's definition of «institutional system of realisation of right for safe and healthy environment in Ukraine» is formulated. The elements of institutional system of right to a safe and healthy environment in Ukraine are determined.

Key words: human rights, natural human rights, realisation of human rights, right for safe and healthy environment, institutional system of realisation of human rights, realisation of right for safe and healthy environment in Ukraine.

Актуальність теми. У контексті становлення України як правової і демократичної держави, сучасного розвитку правового статусу людини в Україні, утвердження прав людини, розвитку громадянського суспільства, екологічних проблем в Україні важливе практичне та теоретичне значення має дослідження проблематики поняття «інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні» та його елементів.

Дослідження поняття «інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні» та його елементів має важливе практичне значення для подальшого вдосконалення законодавства України у сфері прав людини та довкілля, а також для вдосконалення правозастосовної практики у цій сфері. Внаслідок цього дослідження проблематики поняття «інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні» та його елементів є важливим для розвитку науки конституційного права. Саме тому автор статті ставить за мету охарактеризувати поняття «інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні» та визначити його елементи. Завданнями статті є: сформулювати авторське визначення поняття «інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я

довкілля в Україні»; визначити елементи інституційної системи реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні.

Проблематика поняття «інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні» та його елементів є актуальною, а окремі її аспекти були предметом дослідження багатьох сучасних науковців, зокрема: І. Алмаші, Ю. Бисаги, Д. Белова, О. Лукашової, В. Погорілка, О. Фрицького.

Виклад основного матеріалу. Чинним законодавством України, зокрема Конституцією України [1], закріплено каталог прав людини та гарантії їх реалізації. Водночас важливе значення має створення належних умов для реалізації природних прав людини, як базису цілісної системи прав людини, без яких неможливо забезпечити належне існування людини в правовій і демократичній державі. Вимога реалізації прав людини впливає із самої природи взаємовідносин людини і держави, є невід'ємною умовою для політичного, правового і соціального прогресу [2, с. 6]. Реалізація прав людини визнається, як невід'ємна складова цілісної системи прав і свобод людини і громадянина в Україні [3, с. 4].

З-поміж природних прав людини важливе значення має право на безпечне для життя і здоров'я

довкілля в Україні, без належної реалізації якого неможливо забезпечити достойне життя людини.

Відносини людини з природою стрімко і невпинно погіршуються. Знесилене довілля вже не в змозі протистояти технічному прогресу та хижацькому прагненню до надприбутків. Погіршення якості навколишнього природного середовища та нерациональне використання природних ресурсів викликане низкою різноманітних екологічних проблем [4, с. 3].

Чимало екологічних катастроф було на теренах сучасної України, найбільша з них – це Чорнобильська катастрофа – найбільша техногенна катастрофа в історії людства. Відповідно до ст. 16 Конституції України забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду українського народу є обов'язком держави. Складним викликом сьогодення є також проведення анти-терористичної операції на Донбасі та анексія Криму, що суттєво ускладнюють можливості для належної реалізації прав людини в Україні, а також ефективне функціонування інституційної системи реалізації прав людини в Україні. А тому важливість забезпечення належного функціонування інституційної системи реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні є нагальною потребою сьогодення.

Громадянське суспільство формує позицію громадян і їхнього вміння, уможлиблює боротьбу за права індивідуума при одночасному дотриманні принципу правової держави без звертання до насильства; надає інструменти та пускає в хід процедури постійного контролю влади народом. А це значить, що не можна гарантувати права людини в державі, де не існує громадянського суспільства. Без дотримання прав людини сьогодні в світі не може існувати жодної держави, а права людини не можуть існувати без громадянського суспільства, як взірця осмислення потреб – особистих, політичних, соціальних, культурних, економічних, екологічних, інформаційних, колективних та духовних [5, с. 4].

На нашу думку, поняття «система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні» можна визначити, як внутрішньо узгоджену цілісну сукупність нормативних та інституційних елементів, що має на меті ефективне забезпечення належного практичного втілення в життя можливостей, установлених нормами права, громадянами України, іноземними громадянами або підданими, особами без громадянства та їх спільнотами, особисто або через створені ними організації та іншими уповноваженими суб'єктами, з метою задоволення їх власних потреб та інтересів у сфері безпечного для життя і здоров'я довілля в Україні.

На основі вищезгаданого визначення поняття «система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні» можна виокремити такі складові елементи системи реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні:

1. Нормативна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні.

2. Інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні.

Нижче проаналізуємо основні положення інституційної системи реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні.

Інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні містить такі елементи:

1. Національна інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні.

2. Міжнародна інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні.

Інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні включає уповноважених суб'єктів, які здійснюють діяльність, що має на меті ефективне забезпечення належного практичного втілення в життя можливостей, установлених нормами права, громадянами України, іноземними громадянами або підданими, особами без громадянства та їх спільнотами, особисто або через створені ними організації та іншими уповноваженими суб'єктами з метою задоволення їх власних потреб та інтересів у сфері безпечного для життя і здоров'я довілля в Україні.

Національна інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні включає таких уповноважених суб'єктів:

1. Вищі органи влади України: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України.

2. Суди України.

3. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

4. Центральні органи виконавчої влади.

5. Місцеві органи виконавчої влади.

6. Органи місцевого самоврядування.

7. Неурядові організації, зокрема: ГО «Київський еколого-культурний центр», ГО «Бюро екологічних розслідувань», ГО «ЕкоПраво-Харків».

8. ЗМІ та інші інституції громадянського суспільства (політичні партії, благодійні фонди, релігійні об'єднання), зокрема: Всеукраїнський благодійний фонд «Екологічна Україна», Партія зелених України, українська партія «Зелена планета», політична партія «Зелені».

9. Адвокатура.

10. Прокуратура.

11. Громадяни України, іноземні громадяни та піддані, особи без громадянства.

Вищезазначені уповноважені суб'єкти у своїй співпраці та взаємодії відповідно до чинного законодавства України найбільш ефективно забезпечують створення передумов для реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні.

Міжнародна інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довілля в Україні включає таких уповноважених суб'єктів:

1. ООН та її відповідні структурні підрозділи і посадові особи.

2. Рада Європи та її відповідні структурні підрозділи і посадові особи.

3. ОБСЄ та її відповідні структурні підрозділи і посадові особи.

4. СНД та її відповідні структурні підрозділи і посадові особи.

5. Міжнародні змішані міжурядові комісії за участю України, створені на основі двосторонніх угод України. Зокрема, Українсько-угорська міжурядова комісія з питань охорони навколишнього середовища, створена на основі Угоди між урядом України та урядом Угорської Республіки про співробітництво у галузі охорони навколишнього середовища та територіального розвитку від 13 вересня 1992 року [6].

6. Міжнародні органи, створені на основі багатосторонніх угод за участю України, зокрема, Дунайська комісія, створена на основі Конвенції про режим судноплавства на Дунаї [7].

7. Міжнародні неурядові організації, зокрема: Грінпіс, Всесвітній фонд дикої природи, Міжнародна амністія, Міжнародна спілка охорони природи.

Висновки. Отже, на основі вищевикладеного можна запропонувати таке визначення поняття «інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні» – це взаємоузгоджена цілісна сукупність уповноважених суб'єктів та їх діяльність, що має на меті ефективне забезпечення належного практичного втілення в життя можливостей, установлених нормами права,

громадянами України, іноземними громадянами або підданими, особами без громадянства та їх спільнотами, особисто або через створені ними організації та іншими уповноваженими суб'єктами з метою задоволення їх власних потреб та інтересів у сфері безпечного для життя і здоров'я довкілля в Україні.

Отже, сучасні тенденції розбудови України, як демократичної та правової держави, зумовили необхідність якісних змін у механізмі забезпечення реалізації прав людини, в тому числі і щодо системи реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні. На нашу думку, забезпечення ефективного функціонування інституційної системи права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні є важливим елементом для ефективного функціонування системи природних прав людини в Україні, з-поміж яких важливе значення має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні.

Існують перспективи подальших наукових досліджень у даному напрямку, зокрема щодо: порівняльно-правового аналізу законодавства України та країн-членів ЄС про право на безпечне для життя і здоров'я довкілля; реформування законодавства України у сфері довкілля; інституційної системи реалізації природних прав людини в Україні.

Отже, у даній статті охарактеризовано проблематику поняття «інституційна система реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 131.
2. Права человека: итоги века, тенденции, перспективы / Под общ. ред. Е.А. Лукашевой. – М.: НОРМА, 2002. – 448 с.
3. Алмаші І.М. Реалізація прав людини в Україні: монографія / І.М. Алмаші. – Ужгород, Видавничий центр Закарпатського інституту ім. А. Волошина ПрАТ ВНЗ «МАУП», 2015. – 226 с.
4. Рябець К.А. Екологічне право України: навчальний посібник / К.А. Рябець. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
5. Бабін Б.В. Права людини та громадянське суспільство: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / Б.В. Бабін, А.В. Ковбан. – Одеса: Фенікс, 2014. – 320 с.
6. Угода між урядом України та урядом Угорської Республіки про співробітництво у галузі охорони навколишнього середовища та територіального розвитку від 13 вересня 1992 року. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/348_053.
7. Конвенція про режим судноплавства на Дунаї від 18 серпня 1948 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_175.